

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА УКРАЇНИ ЗА ОКРЕМИМИ ПОКАЗНИКАМИ ТА ІНТЕГРАЛЬНИМ ПОКАЗНИКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Find similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetman

Викладено методику визначення інтегральної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів і визначено рейтинг ме-
зорегіонів України за цією оцінкою.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: диференціація регіонів, валовий регіональний продукт, валовий регіональний продукт на одну особу, інтегральний показник соціально-економічного розвитку.

АННОТАЦИЯ. В статье проведена сравнительная характеристика регионов Украины по ряду показателей социально-экономического развития. Изложена методика определения интегральной оценки результатов социально-экономического развития регионов и определен рейтинг регионов Украины согласно данной оценки.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: дифференциация регионов, валовой региональный продукт, валовой региональный продукт на душу населения, интегральный показатель социально-экономического развития.

ANNOTATION. In the article the methodology of determination of the integral estimation of results of social-economic development of regions is described and rating of Ukrainian regions is defined according to this estimation.

KEY WORDS: differntiation of the regions, the gross regional product, the gross regional product per person, integral index of social-economic development.

Порівняльна характеристика регіонів України по ряду показників соціально-економічного розвитку буде відображати рівень їх диференціації.

Динаміку й обсяги структурних зрушень в економіці України характеризує валовий регіональний продукт, який є узагальнюючим показником економічного і соціального розвитку регіону.

Дані з 2000 по 2008 рр. свідчать про загалом стійку тенденцію економічного зростання валового регіонального продукту в усіх

регіонах України. Але країна ще повністю не вийшла з кризи 90-х років XX століття, як внутрішня криза посилилась колапсом, який прийшов зовні. Це призвело до того, що в 2009 р. Україна повернулася на рівень 63 % 1990 р., хоча світова економіка в цілому за цей період давала по відношенню до 1990 р. 168 % (країни СНД — 117 %). Україні потрібно ще 37 % щоб перевершити саму себе за станом на 1990 р.

Виходячи зі сказаного, за базовий рік візьмемо 2008 р. Якщо його порівняти з 2000 р., то валовий регіональний продукт у країні виріс з 138,0 млрд до 948,1 млрд грн, тобто в 6,9 разу. Але ці дані в довіднику приводяться у фактичних цінах і не враховують рівень інфляції. Звісно, що економіка розвивалась, але не такими стрімкими темпами.

Порівняльний аналіз росту валового регіонального продукту по регіонах показує значні додатні відхилення від середнього показника по країні в Донецькому (+2,6) і Центральному (+2,3) районах, майже незмінні в Придніпровському (+0,1) районі, незначні від'ємні у Причорноморському, Східному і Карпатському відповідно (−0,4, −0,6 і −0,8), від'ємні у Подільському і Поліському відповідно (−1,4 і −1,5).

Зміни питомої ваги макрорегіонів України у валовому регіональному продукті в 2000 — 2008 рр. мають такі показники.

Частка Центрального району збільшилась з 18,0 % до 23,7 %, тобто склала +5,7 %. Незначні відхилення у Придніпровському з 16,7 % до 17,0 % і Донецькому з 17,2 % до 16,9 %. Зменшення частки цього показника в Причорноморському (−0,8 %), Карпатському (−0,9 %), Східному (−1,1 %), найбільше зниження відбулося в Подільському (−1,2 %) і особливо в Поліському (−1,7 %) районах.

Питома вага мезорегіонів України у валовому регіональному продукті за 2008 р. така. Найбільша частка припадає на Київ — 17,9 %, Донецька і Дніпропетровська області мають відповідно 12,4 % і 11,0 %. На ці адміністративні одиниці припадає 41,3 % валового регіонального продукту по країні. Крім того треба відмітити Харківську — 6,3 %, Одеську — 4,9 %, Запорізьку — 4,5 %, Луганську — 4,5 %, Київську — 3,8 %, Львівську — 3,8 %, Полтавську — 3,6 % від всього валового регіонального продукту по Україні. На всі мезорегіони, тобто Київ і перелічені дев'ять адміністративних областей України, припадає 72,7 % у валовому регіональному продукті країни. На інші п'ятнадцять адміністративних областей, АР Крим і м. Севастополь припадає лише 27,3 % величини цього показника по Україні.

Зміни валового регіонального продукту на одну особу по регіонам мають такі особливості.

Найбільше значення цього показника має Київ — 61,6 тис. грн. Він відрізняється від найменшого показника (Тернопільська область — 9,7 тис. грн) у 6,3 разу. Далі йдуть Дніпропетровська і Донецька області (відповідно в 3,2 і 2,7 разу). Запорізька, Полтавська, Харківська, Київська області від 2,1 до 2,4 разу. Одеська, Луганська, м. Севастополь, Миколаївська область від 1,7 до 2,0 разів. В інших шістнадцяти мезорегіонах диференціація від мінімального показника незначна. Показники валового регіонального продукту на душу населення за 2008 р. свідчать, що відрив двох областей — Тернопільської і Чернівецької — набув критичного характеру. В них цей показник становив менше 50 % загальноукраїнського показника. Випереджаюче зростання економічного значення столиці України зумовлене світовими тенденціями акумуляції ділової активності у головних мегаполісах.

При цьому слід звернути увагу на те, що обсяг валового регіонального продукту, який визначається як ринкова вартість усіх товарів та послуг, створена в усіх галузях економіки, не можна вважати найоб'єктивнішим критерієм вкладу регіону в загальнонаціональну економіку. Якщо фінансові ресурси з регіонів-донорів шляхом адміністративного регулювання перекидаються в депресивні, то вони створюють там вагомую частину створеного валового регіонального продукту.

На ці кошти будуються наземні шляхи сполучення, лікарні, школи, підрядчики закуповують будівельні матеріали, робітники задіяних в освоєнні коштів підприємств витрачають заробітну плату в місцевих крамницях (також, як і отримуючи за рахунок центральних субвенцій заробітні плати і пенсії бюджетними і пенсіонери) створюючи їм виручку і купляючи товари місцевих же виробників.

Теж саме відноситься і до столиці України — м. Києва. Процвітання столиці можливе лише до тих пір, поки через неї проходять фінансові потоки, які створюються в провінції. Кошти, які приходять з регіонів, перетворюються в готівку через доходи власників великого капіталу, великої кількості політиків і високопосадових чиновників, топ-менеджерів банків (центральні офіси більшості яких знаходяться в Києві), які потім їх реалізують у київських крамницях, салонах, новобудовах, (а коли є попит на нерухомість — з'являється і пропозиція, тобто є додаткові інвестиції зовні). І все це додаткові робочі місця, податки в місцевий бюджет.

Україна є промислово-аграрною державою, про що свідчить частка промислового виробництва в обсязі валового внутрішнього продукту майже 40 %.

За обсягами реалізованої промислової продукції, робіт і послуг за 2008 р. на першому місці знаходиться Донецький економічний район. Його частка за цим показником в Україні — 27,9 %, далі йдуть — Придніпровський — 23,6 %, Центральний — 17,6 %, Східний — 10,8 %. На ці чотири економічні райони припадає 79,9 % усієї промислової продукції України.

Великою залишається частка найбільш енергомістких та екологічно шкідливих галузей промисловості — паливно-енергетичного, металургійного та хімічного комплексів. Ці базові галузі економіки визначають виробничу спеціалізацію великих індустріальних регіонів України — Донбасу і Придніпров'я та відіграють важливу роль у міжнародному поділі праці. Сприятливі природні та соціально-економічні передумови, які склалися у цих регіонах, та можливість технологічного оновлення виробництва в них і в майбутньому відіграватимуть вирішальну роль у формуванні матеріальних і соціальних продуктивних сил цих регіонів.

Продукція промисловості таких базових галузей, як електроенергетика, чорна металургія, паливна, хімічна та нафтохімічна промисловість, машинобудування і металообробка в 2008 р. становила більше 67 % усієї виробленої промислової продукції в Україні. Таким чином, регіони, в яких розміщені ці галузі, зберігають лідируючі позиції в економіці України. Це зумовлюється ще й тим, що ці галузі в останні роки мають найбільшу сприятливість для інновацій, упровадження прогресивних технологічних процесів, сучасного технологічного устаткування та засобів механізації.

Значна частка території України знаходиться в зоні дії депресивних процесів. Це стосується Карпатського, Подільського, Поліського та Причорноморського економічних районів. Саме частка цих районів у промисловому виробництві України знизилась. Наприклад, якщо у 1996 році обсяги промислової продукції у Карпатському районі становили 6,2 % загальнонаціонального виробництва, у 2000 році — 5,6 %, то у 2008 році — лише 5,0 %. У Подільському районі ці показники становили відповідно 5,2, 4,7 та 3,2 %, а у Поліському районі за цей самий період відповідно — 6,0, 5,2 та 4,4 %. Разом з тим зросла частка Донецького, Придніпровського, Східного та Центрального районів у загальнонаціональних обсягах промислової продукції. Найбільш розвинутими промисловими мезорегіонами є Донецька (20,0 % промислової

продукції країни), Дніпропетровська (15,5 %) області, м. Київ (12,3 %), Луганська (7,9 %), Запорізька (7,3 %), Харківська (4,7 %), Полтавська (4,6 %), Одеська (3,4 %), Київська (3,1 %), Львівська (2,5 %) області. В сумі вони в 2008 р. давали 81,3 % реалізованої промислової продукції України.

У сільському господарстві України протягом 1991—2008 рр. відбулося значне скорочення обсягів виробництва. В 2008 р. виробництво продукції рослинництва складало близько 75 %, а тваринництва — 49 % до рівня 1990 р. У регіональному відношенні цей процес має суттєві відмінності. Найбільший спад спостерігався в областях з найменш сприятливими агрокліматичними умовами для розвитку сільського господарства (у Волинській, Рівненській, Івано-Франківській, Закарпатській, Чернівецькій, Миколаївській та Луганській областях).

У регіонах із сприятливими та відносно стабільними природно-кліматичними умовами (центральні області й Поділля), а також у регіонах потужного ринку збуту продукції у великих містах (Донбасу, Придніпров'я, Київської, Харківської, Одеської та Львівської областей) спад виробництва сільськогосподарської продукції був менш значний.

Серед макрорегіонів України найбільшу частку продукції сільського господарства виробляють Причорноморський — (14,8 %), на другому місці — Східний (14,1 %) та — Придніпровський (13,6 %) райони.

Серед адміністративних областей виділяються Київська — (6,6 % продукції сільського господарства країни), на другому — Дніпропетровська (6,2 %), третє припадає на Вінницьку (5,8 %), Черкаська (5,7 %), Харківська і Полтавська області (по 5,5 %). Слід відмітити, що диференціація між регіонами по цьому показнику не така велика як по промисловості.

Кабінетом Міністрів України затверджена методика визначення інтегральної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів.

На першому етапі інтегральна оцінка визначається на основі підсумків відносних відхилень показників розвитку регіону від їх найкращих значень в інших регіонах за формулою:

$$R_j = S_{i=1}(\text{сума}) \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} + S_{i=1}(\text{сума}) \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}$$

де R_j — сума рейтингів конкретного регіону за кожним з показників;

X_{ij} — значення i -го показника j -го регіону (i від 1 до n);

X_{max} , — максимальне та мінімальне значення показників.

Перша частина формули використовується для оцінки показників, зростання яких має позитивне значення (наприклад приріст виробництва), друга частина — для оцінки показників, зростання яких має негативний ефект (наприклад приріст заборгованості).

На другому етапі визначається середнє арифметичне суми рейтингів конкретного регіону за кожним з показників за формулою:

$$R_{cp} = \frac{R_j}{n},$$

де R_{cp} — середнє арифметичне суми рейтингів конкретного регіону за кожним з показників;

n — кількість показників, за якими проводиться розрахунок.

За результатами розрахунку визначається місце кожного регіону у загальному рейтингу.

Одночасно з розрахунками в розрізі регіонів здійснюються відповідні розрахунки в Україні в цілому. Отримані результати є характеристикою середнього рівня соціально-економічного розвитку регіонів.

Показники темпів розвитку розраховуються у відсотках до відповідного періоду попереднього року, показники в розрахунку на одну особу та частка (питома вага) — за відповідний період.

Для проведення інтегральної оцінки регіонів було обрано десять показників соціально-економічного розвитку за 2008 р. Серед них:

— економічні показники: валовий регіональний продукт, валовий регіональний продукт на одну особу, обсяг реалізованої промислової продукції, обсяг валової сільськогосподарської продукції, обсяг інвестицій в основний капітал, питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції, обсяг роздрібної торгівлі, обсяг реалізованих послуг на одну особу;

— соціальні показники: середня заробітна плата, рівень зайнятості населення (у віці від 15 до 17 років).

За результатами розрахунку визначили місце кожного регіону у загальному рейтингу. Результати досліджень представлено в табл. 1. Мезорегіони розподілені по шести класах. Найвищий клас має Київ, за ним йдуть Донецька й Дніпропетровська області, потім Харківська і Київська області, в кінці списку Тернопільська область.

Таблиця 1

РЕЙТИНГ МЕЗОРЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА ІНТЕГРАЛЬНОЮ ОЦІНКОЮ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ (2008 р.)

Мезорегіони	Значення R_{cp} (відхилення від кращого показника)	Місце у рейтингу	Клас
м. Київ	0,1	1	I
Донецька обл. Дніпропетровська	0,48 0,53	2 3	II
Харківська Київська	0,65 0,68	4 5	III
Запорізька Луганська Одеська Полтавська Черкаська Львівська АР Крим	0,71 0,72 0,74 0,74 0,75 0,79 0,79	6 7 8 8 9 10 10	IV
Волинська Вінницька Сумська Миколаївська Херсонська Кіровоградська м. Севастополь	0,8 0,81 0,84 0,85 0,85 0,85 0,85	11 12 13 14 14 14 14	V
Хмельницька Чернігівська Житомирська Рівненська Чернівецька Івано-Франківська Закарпатська Тернопільська	0,86 0,87 0,88 0,89 0,89 0,91 0,91 1,0	15 16 17 18 18 19 19 20	VI

Проведений аналіз рівня соціально-економічного розвитку регіонів свідчить про те, що ключовими проблемами, які потребують поетапного розв'язання, є збільшення диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів, низька конкурентоспроможність та інвестиційно-інноваційна активність.

Література

1. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка / С. І. Дорогунцов, Т. А. Заяць, Ю. І. Пітюренко та ін. — К.: КНЕУ, 2005. — 988 с.

2. *Максименко С.* Конкурентність регіонів України. — Національна безпека і оборона. — №4(98). — К.: Центр Розумкова, 2008.

3. *Романюк С.* Конкурентоспроможність регіонів: теоретичні і практичні підходи. — Національна безпека і оборона. — №4(98). — К.: Центр Розумкова, 2008.

Стаття подана до редакції 19.10.2011

УДК 252.07:65

О. Л. Туровський, канд. техн. наук,
доц. кафедри регіональної економіки,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОЦЕСНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДАЦІЄЮ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті представлено результати аналізу та визначено недоліки функціонального управління, а також запропоновано процесний підхід до управління силами та засобами під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації органами місцевого самоврядування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: органа місцевого самоврядування, надзвичайна ситуація, ліквідація наслідків, функціональне управління, процесне управління.

АННОТАЦИЯ. В статье представлены результаты анализа и определены недостатки функционального управления, а так же предложен процессный подход к управлению силами и средствами во время ликвидации последствий чрезвычайной ситуации органами местного самоуправления.

КЛЮЧЕВЫЕ СРЕДСТВА: орган местного самоуправления, чрезвычайная ситуация, ликвидация последствий, функциональное управление, процессное управление.

ANNOTATION: The article presents the results of the analysis and identified gaps functional management as well as the proposed process-oriented approach to managing the forces and means during the emergency by local authorities

KEY WORDS: local government, emergency, disaster, functional management, process management.

Виникнення масштабних техногенних надзвичайних ситуацій та катастроф на промислових небезпечних об'єктах, що знахо-